

בעקבות דבורה

בסיום קורס הקצינות, צריפין

במסדר הקצינות שלפנינו מתגלמת אחת התמורות הגדולות והמבורכות שבחינו, תמורה שלא החלה בצבא-הגנה לישראל, אבל הגיעה בו לשיאה: השוואת חובת הבת והאשה לזו של הבן והגבר. זהו יותר משוויון זכויות. לא בזכויות נמדד ערך האדם, מותר-האדם הוא לא הזכויות שהוא נהנה מהן. יתרונו המיוחד של האדם הוא הכרת-החובה, כי רק לאדם בתוך כל העולם החי, יש מושג והכרה של חובה. לכל בעלי-החיים ישנן זכויות, והכל שווים בזכויותיהם, אך אין להם — על כל פנים במידה שהדבר ידוע לנו — ידיעת החובה.

ולפיכך הדרגה העליונה של שוויון היא שוויון החובות, והדרגה העליונה בסולם החובות היא חובת ההגנה. כי כאן נדרש מן האדם הכל. לא חלק מכספו, לא חלק מזמנו וממרצו, אלא הוא בעצמו, עצם חייו — המתת העליונה שיש לבן-אדם, ואין למעלה מהחיים, — וכשיש הכרה דורשת המולדת גם זאת מהאדם. ולפיכך משמש הצבא כסמל העליון של החובה, וכל זמן שאין האשה שווה בחובה זו לגבר — אין לה שוויון מלא ואמיתי. ההרגשה הפסולה, שנתפסו לה גם רבות מבין הנשים והבנות, שהאשה פטורה מחובה זו — היא סימן של נחיתות. עברנו כברת-דרך ארוכה עד אשר הגענו בימינו לשלב עליון זה בשוויון אנושי בתוכנו, — שוויון החובות בין איש ואשה, אם כי המעבר אצלנו לא היה כל כך קשה כמו אצל רבים אחרים.

בראשית ימינו — וימים אלה נמשכים בתולדותינו זה כארבעת אלפים שנה, החל מימי האבות — לא היה מצב האשה בתוכנו שונה בהרבה ממצבה של האשה בקרב עמים אחרים. לא היה אף עם קדמון אחד, גם

בקרב עמי התרבות הגדולים ביותר, כגון יוון ורומא, שבו לא היה מעמד האשה נחות וירוד, וגם העם היהודי לא היה לגמרי יוצא מן הכלל בשטח זה. וסימן לכך — שהיהדות פטרה את האשה מרוב המצוות. הפטור לא ניתן לאשה כפריבילגיה יתרה; עול המצוות לא נחשב ביהדות כגזירה רעה וכעונש, אלא להיפך, כחסד אלהים. והאשה נפטרה מהמצוות באשר חשבו שאין היא ראויה לכך. היא גם נשללה מכמה זכויות, שנהנו מהן הגברים, גם בענינים שבין אדם לחברו, כגון בזכות הירושה, בעניני נישואין וגירושין, עדות ועוד. אולם עוד בימים קדמונים היתה האשה העברית פחות ירודה מאשר היתה האשה בקרב העמים השכנים: עמי כנען, מצרים, בבל וארם. הסיפור הראשון בתנ"ך, מימי אדם הראשון, מעניק יזמה לאשה, לחווה, ולא לאדם. חווה גילתה לראשונה שעץ הדעת טוב למאכל ונחמד להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותיתן גם לאישה עמה. ודמות האמהות הראשונות — שרה, רבקה, רחל ולאח, יש שהן עולות בכמה מעלות, ביזמתן ובפקחותן, על האבות. רבקה היא בלי ספק דמות יותר בולטת, מחוננת ודינמית מיצחק, ושרה אינה נופלת בהרבה מאברהם, ותמר עולה על יהודה בצדקתה.

אולם האשה העברית בימים הקדמונים חשיבותה נודעת בקרב הסוג האנושי העליון שהוציא מתוכו העם היהודי — בקרב הנביאים. הטיפוס האנושי אשר יעמוד לעד בגדולתו המוסרית הרוחנית, ושהגיע בתוך העם היהודי לשיא ביטוי — היה הנביא. לא האוב והידעוני, לא המכשף, לא הכהן, אף לא השליט והמלך, כפי שהיה הדבר בתוך העמים האחרים. — אלא הנביא היה בחיר העם, מורו ומדריכו. והיו לא רק נביאים אלא גם נביאות בישראל. בתנ"ך נשתמרו רק ארבעה שמות של נביאות: מרים, דבורה, חולדה ונועדיה. זו האחרונה אינה נזכרת לשבח על-ידי נחמיה, אבל היא נמצאת בחברת הנביאים האחרים אשר אף הם לא חיו בשלום עם הנציב היהודי מפרס (נחמיה ו' 14).

בימי משה הפעילה מרים הנביאה את נשי ישראל לאחר יציאת מצרים, ולא הסתפקה בהשתתפות פאסיבית בתגובת אחיה הגדול, אלא נקטה יזמה אקטיבית (שמות ט"ו 20).

היא גם לא חששה לערער על מעשי משה רבנו, וקדמה בכך אפילו

לאהרון אחיה (במדבר י"ב 7) — אם כי נענשה קשה על עוול לבה זה, ונסגרה מחוץ למחנה שבעה ימים, אבל כבודה גדל בעיני העם, וַיִּהְיֶהם לא נָסַע עַד הָאָסֶף מְרִים (במדבר י"ב 15).

אולם הגדולה שבנביאות ישראל ונשותיה — היתה בלי-ספק דבורה אשת לפידות. יש להצטער על כך שהמספר התנ"כי המקמץ בדרך-כלל בדברים בתיאוריו ובסיפוריו, קימץ יתר על המידה בספרו את הפרשה המופלאה של דבורה הנביאה אשר שפטה את ישראל. כיצד הגיעה אשה לכבוד ולתפקיד קשה ואחראי בימי השופטים? מה היה מקורה ותולדה? דותיה? אנו שומעים רק שבני ישראל עלו אליה למשפט והיא יושבת תחת תומר דבורה, בין הרמה ובין בית-אל בהר אפרים. דבורה היתה לא רק נביאה ושופטת — אלא מצביאה. לא ז'אן ד'ארק היתה המצביאה הראשונה בהיסטוריה האנושית, אלא דבורה הנביאה. היא גייסה צבא ישראל בצפון ונלחמה ביבין מלך חצור ובעלי בריתו. וכשהטילה על ברק בן אבינועם לעמוד בראש צבא של עשרת אלפים איש, אמר לה ברק: „אִם תִּלְכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי, וְאִם לֹא תִלְכִּי עִמִּי — לֹא אֵלֶךְ. וְהָאֵמֶר: הֲלֹךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ, אֶפְסִי כִּי לֹא תִהְיֶה תַּפְאָרְתְּךָ עַל תְּדַרְךְךָ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ, כִּי בִּיד אֲשֶׁה יִמְכַּר ה' אֶת סִסְרָא. וְתִקֶּם דְּבוּרָה וְתִלְכֶּךָ עִם בָּרַק קְדֹשָׁה". וכשהזעיק סיסרא את רכבו ואת חילו והעם אשר אתו מחרשת הגויים אל נחל קישון — היתה דבורה כמצביאה העליון נותנת פקודות המלחמה, וברק היה רק קצין המבצעים שלה. ודבורה היתה לא רק נביאה, שופטת ומצביאה, אלא גם משוררת אדירה, ומידה באה לנו הפואמה הצבאית העתיקה ביותר של עם ישראל, ואולי בכל הספרות העולמית. שירת דבורה (שופטים ה') אינה רק תעודה היסטורית בעלת חשיבות יתרה אלא יצירה פיוטית אדירה של אשת-חיל למופת. וזו לא היתה התפארות שוא כשאמרה דבורה: „תְּדַלּוּ פָּרֹזֶן בִּישְׁרָאֵל, תְּדַלּוּ, עַד שֶׁקִּמְתִּי דְבוּרָה, שֶׁקִּמְתִּי אִם בִּישְׁרָאֵל".

מהתקופה הקדומה של תולדותינו, מימי האבות ועד החשמונאים, עומדת דמותה של דבורה כדמות פלאים של האשה העליונה, המחוננת במכלול סגולות מפוארות ונדירות גם בגבר וגם באשה: חזון, גבורה, כושר מנהיגות, נבואה, מצביאות, שירה, נדיבות-לב. בלי תכונות יקרות אלה לא היתה

אשה רוכשת לעצמה בתקופה ההיא סמכות מוסרית, מדינית וצבאית כה גדולה ומכרעת על העם בתוך האנרכיה ששלטה אז בקרב שבטי ישראל. גם בין מלכי ישראל תפסה אשה אחת לפחות מקום מכובד — המלכה שלום-ציון, אלמנת אלכסנדר ינאי, שכנראה ירשה מאחיה, שמעון בן שטח, חכמה ותורה, וניהלה את המלוכה החשמונאית אחרי מות בעלה בכשרון ובהצלחה, ולא ביישה את התקופה החשמונאית הגדולה. בימי בעלה גברה המחלוקת בין הפרושים והצדוקים, ולפני מותו מסר לה אלכסנדר ינאי עצה טובה הראויה להיזכר הלכה למעשה גם בימינו: „אל תתיראי לא מן הפרושים ולא מן הצדוקים, אלא מן הצבועים, העושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס“.

כשגברו הצרות בישראל אנו מוצאים אם עברית מגלה גבורה מוסרית עליונה — העלילה המוזעזעת של חנה ושבעת בניה (לפי גירסה אחרת — מרים בת תנחום), אשר בחרה בהריגת כל בניה לעיניה על קידוש השם — ולא יכנעו לפקודה המשפלת של הקיסר הזר. גבורת האשה העברית אינה אך ורק נחלת קדומים.

מדינת ישראל, הוכרז על הקמתה במאי 1948, אבל היא נבנתה בעמל דורות חלוצים עשרות שנים. והאשה העברית, הבת והאם, תפסה מקומה במפעל זה על-יד אחיה ובעלה ואביה. שלושה שמות מסמלים ראשית ההתישבות המחודשת בדורותינו — פתח־תקוה, חדרה ומטולה. פתח־תקוה היה הכפר הראשון שהוקם על-ידי ראשוני החלוצים החקלאיים — ובלי מסירותה, עקשנותה, אי־רתיעתה וגבורתה של האשה העברית לא היה כפר ראשון זה מוקם ומתקיים. חדרה היא סמל ההיאבקות ההירואית עם האויב האכזר ביותר — הטבע. מושבה זו נבנתה במרכזן של ביצות ממאירות אשר הפילו חללים לעשרות. ובלי גבורתה העקשנית של האשה אשר מיאנה לזנוז ממקומה גם בראותה בניה נופלים טרף למולך הקדחת, לא היתה עלילה זו אפשרית — וחדרה היא אחת העלילות ההירואיות ביותר בתולדות ההתישבות. ומטולה, בקצה הצפון, עמדה במערכה קשה עם אויב — עם הדרוזים עזי־הנפש שלא רצו להשלים עם הקמת ישוב עברי בסביבתם. ושנים רבות עמדו המתישבים המבודדים בירכתי הצפון מול אויביהם

המרובים והאשה היהודית לא נרתעה, כאשר לא נרתע אחיה ובעלה. בלי עוז רוחה של האם והבת היהודית לא היתה מטולה עומדת במערכה.

עם העליה השנייה עלתה ביתר שאת קרן האשה העברית. עליה זו הקימה את הכוח המזוין העברי הראשון בדורותינו, "השומר", ואחת היוזמות של מפעל-גיבורים זה והרוח החיה בו היתה בחורה יהודית, מניה וילבושביץ. בשורות "השומר" עמדו בחורות רבות יחד עם הבחורים בנשקן בידן.

"השומר" היה רק ענף אחד של מפעל העליה השנייה. כיבוש העבודה, התישבות עובדת, יסוד הקבוצה, ספרות-עבודה עברית — אלה היו עיקרי פעולותיה של העליה השנייה — ובכל אלה יש חלק ניכר וחשוב לפועלת ולעובדת. חברותינו עמדו יחד עם חבריהם על ערש ספרות העבודה, יחד אתם נאבקו על עבודה עברית, יחד אתם הפכו הלשון העברית ללשון מדוברת, ויחד אתם יסדו וטיפחו הקבוצה והקיבוץ והמושב והניחו היסודות לארגוני הפועלים שמתוכם צמחה אחר-כך הסתדרות העובדים הכללית.

אין לתאר יצירת המפעל הישועי שהכשיר את הקמת המדינה — בלי השתתפותה ויוזמתה של האשה העברית. והדבר הבולט המפלה בין מדינת ישראל ובין המדינות השכנות — הוא מקומה וערכה וכוחה של האשה במדינת ישראל ומוסדותיה. נשי ישראל עומדות יחד עם אישי ישראל בראש המדינה — גם בכנסת וגם בממשלה. והחשוב והקובע יותר — נשי ישראל מילאו שליחות חיונית במלחמת השחרור. אין עלילה מלחמתית חשובה במלחמת העצמאות שהבת הישראלית לא מילאה בה תפקיד כבוד וגאון — בהגנת התחבורה, במצור ירושלים, במלחמה הטראגית בגוש עציון, בעמידה ההירואית של ישובי עמק הירדן, הגליל העליון, הנגב, הרי ירושלים, העמק, השפלה ובהגנה על הערים.

וכשנסוד צבא-הגנה לישראל שירתו בו בנים ובנות — כדבר טבעי, מסורתי, בהכרח מציאותי ומוסרי. אילו נעדרה בת ישראל בצבא — היינו מתכחשים לכל עברו של הישוב, לאפיה של מלחמת השחרור ולטיבה של מדינת ישראל, והיינו מסלפים דמות הישוב, גם דמות הבנות וגם דמות הבנים.

יש אמנם מקטרגים: זוהי הארץ היחידה בעולם המגייסת בנות גם בימי

שלום. קטרוג זה הוא תעודת כבוד למדינת ישראל, ועליו גאוותנו, ואין זה הדבר הראשון שבו הקדים עם ישראל את כל שאר העמים. בתורתנו נאמר שהאדם נוצר בצלם אלהים. אלהים אינו גבר. וגם האדם שנברא בצלם אלהים לא היה גבר בלבד. בפרק הראשון של ספר בראשית נאמר בפירושו: „וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם“. זהו הציון העליון שנחנה היהדות לאדם — לזכר ולנקבה. העלאה זו של ערך האדם נשמעה תחילה ביהדות, ואין לנו להתבייש אם גם עכשיו אנו מקדימים את כל שאר העמים, והם ילמדו מאתנו. אם כי עשינו אשר עשינו לא מטעמים מוסריים ואנושיים בלבד, אלא מתוך הכרח בטחון, אבל אין ערך מוסרי נפגם ע"י הצורך החיוני הטבוע במהותו.

בהטילנו חובת השירות הצבאי על האשה — העלינו את האשה לשיא השוויון המוסרי בישראל, כי הכרנו בשוויון החובה של האשה. לתינוק של בית רבו יש זכויות — אין עליו שום חובה; רק כשהוא מתבגר הוא נעשה „בר-מצוה“, אדם הנושא באחריות על מעשיו. האשה בישראל נושאת באחריות העליונה של המדינה, — באחריות הבטחון, שכם אחד עם הגבר. ועם קבלת העיקרון העליון של שוויון, וחיוב הבת לשרת בצבא שכם אחד עם הבן — אין צבא-הגנה לישראל יכול להתעלם מההבדלים שבין בן ובת. והבדלים אלה אינם גופניים בלבד; שוויון אינו דבר מיכני, ואנשים אסור למדוד במידה אחת — כי זוהי מידת סדום. השוויון המוסרי מכיר בתכונות המיוחדות המבדילות לא רק בין איש ואשה, אלא גם בין איש ואיש, ובין אשה ואשה. והצבא יחטיא מלאכתו אם לא ידע להבחין בתכונות השונות ובסגולות המיוחדות של בני-אדם, ולא יטפח הכושר המיוחד הטבוע בכל אדם ואדם, והנטיות המציינות טיפוסים אלה ואחרים. ואין להתעלם לא מתכונות הגברות ולא מתכונות הנשיות. והצבא זקוק לשתיקה. מרובים הדברים, המלאכות והתפקידים שגם הגבר וגם האשה יכולים לעשותם ולמלאם כמעט במידה שווה, אך לא מעטים הדברים שאחד משני המינים יעשה אותם בכושר-יתר. ויש תפקיד אחד שרק האשה יכולה למלא. וזהו אולי התפקיד האנושי הנעלה ביותר — תפקיד האמהות. הרבה

אהבות יש בעולם, — העמוקה, הזכה והיקרה מכל האהבות היא אהבת-אם. זוהי אהבה שאינה תלויה בדבר, שאינה מצפה לכל תגמול, היא קיימת רק לשמה, ויש בה משום אהבת האלמוות, אהבת היוצר ליצירתו. ורגש זה טבוע באשה עוד בטרם היותה לאם — והצבא זקוק לרגש האמהות אולי יותר מכל גוף וארגון ציבורי אחר.

מסגרת הצבא מחייבת למסירות עליונה, ללא תנאי וללא שיור. הצבא מרגיל אדם לעמוד בסכנות החמורות ביותר ודורש ממנו שלא ירתע מאש האויב, שלא יברח מהמוות. ודווקא מפני זה על הצבא לטפל בחייל באהבה רבה, באהבת אם.

החייל נעקר מביתו, ממשפחתו ומסביבתו. כך הדבר בכל ארץ וארץ. בצה"ל המצב קשה עוד יותר, כי רוב החיילים הם עולים חדשים, ולרבים מהם אין כלל משפחה וקרובים בארץ. חלק גדול של העולים האלה נקלע לצבא בלי ידיעת הלשון, בלי ידיעת הארץ — וגם, לעתים, בלי ידיעת המטרה שאותה הוא משמש. הוא כפוף למסגרת-חובה אכזרית, נתון למשמעת חמורה, והרס"ג נותן עליו בקולו הזועם ומטיל עליו אימה בשפמו השחור והמסולסל — ביצאו למגרש המסדר. והדבר הכרחי. לא יתכן צבא בלי משמעת ברזל ובלי חישול התכונות הגבריות של האדם: — אכזריות כלפי עצמו, אי-רתיעה מפני כל מכשול וקושי.

אבל באלה בלבד לא סגי. הצבא צריך להקיף את החייל באווירה משפחתית ולטפל בו בדאגה נאמנה ואוהבת. המפקד אינו ממלא שליחותו אם הוא פועל אך ורק בהטלת אימה ובכוח הצו והמשמעת. על הקצין לרכוש אמונו ואהבתו של הפקוד, והפקוד צריך להרגיש יד מטפחת באהבת-אם.

תכונת הגבורה אינה תכונה גברית בלבד. בהיסטוריה הקדומה ובהיסטוריה החדשה שלנו, בימי המאבק בספר הלבן כבימי מלחמת השחרור, גילו הבנות גבורה עילאית לא פחות מהבנים. אבל רק האשה מסוגלת להעניק לצבא הליכות-חן ואווירה משפחתית וליבוב אימהי. בנדון זה על המפקדת להיות לדוגמה ולמופת לכל המפקדים: היא צריכה למזג בתוכה אופי-הפלדה של חובה צבאית עם הרוך הנפשי והגישה הלבבית של אם אוהבת — האהבה הטהורה, העזה והעליונה ביותר בחיי אדם.

הצבא שלנו יש לו שליחות לא רק לימי מלחמה, — אלא גם, ואולי ביחוד, לימי שלום. הוא צריך לעצב דמות הנוער, ועלידי כך — דמות העם. ולמפקדות בצבא שמור יעוד זה אולי במידה יותר רבה, מאשר למפקדים. על צבאנו שומה להיות בית-היוצר לנשמת האומה המתחדשת. על הצבא ללכד ולמזג הגלויות השונות, לאחות הקרעים של שבטי ישראל, להשריש הנוער בעבר האומה ובחזונה לאחרית-הימים, לטפח בו גבורה ואחוה המשולבות זו בזו, ולכך דרושה היד האמונה, המחושלת והנשית של המפקדת. ואתן המפקדות הצעירות תמלאו שליחותכן באמונה ובהצלחה אם תמזגו בתוככן שתי הסגולות שאינן סותרות אלא משלימות זו את זו: קשי הפלדה של חובה ומשמעת עם חין האהבה האנושית לזולת, אשר ביטויה העליון הוא אהבת-אם.

כ"ז באדר א' תשי"א — 5 במארס 1951

חוק שירות בטחון, תשי"א

בישיבה רל"ג של הכנסת הראשונה

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת,

זוהי הפעם השנייה, ואני חושש לא הפעם האחרונה, שמובאת לפניכם הצעת-תיקון לחוק שירות-הבטחון. החוק הראשון, כפי שאתם זוכרים, הוצע לכנסת ב-15 לאבגוסט 1949. התיקון הראשון הוצע ב-16 בינואר 1950. התיקון שאני מציע עכשיו, כתיקון הקודם, יוזם עלידי המטה הראשי, לאחר שנתגלו תקלות חמורות הנעוצות בסעיף 11 (ד) של החוק המקורי. אחרי דיונים ובידורים רבים ביני ובין המטה הוגשו לי התיקונים לפני כחדשיים, ואחרי שעיינתי בהם מחדש והבאתי אותם לאישור הממשלה, אני מגיש אותם עכשיו לכנסת.

תיקון זה, כאחד התיקונים שהבאתי לפני כשנה, נוגע בנקודה שעוררה